

OD KOLÍSKY PO REGRÚTA

PODTATRANSKÉ MŮZEUM

POPRAĎ

Jún - august 1988

Žena s dieťaťom

Repro: M. Baranová

Život detí v minulosti bol priamo závislý od sociálno-ekonomických podmienok života spoločnosti vôbec. Doklady o materiálnej úrovni života detí v minulosti sa zachovali v muzeálnych zbierkach v podobe detského ošatenia, detského nábytku, hračiek a pod. O neľahkom živote detí v minulosti hovoria aj mnohé piesne, najmä uspávanky. Sú to lyrické piesne matiek, v ktorých vyjadrujú svoj ťažký život a zároveň strach o budúcnosť svojich detí. Príkladom môže byť uspávanka zo Štrby:

„Buvikaj, buvikaj, na biedu
privykaj,
bo bieda veliká, nemáme
chlebká“.

Výstava, ktorú usporiada Podtatranské múzeum, má priblížiť súčasníkovi, najmä mladšej generácii, život detí a mládeže z prvej polovice nášho storočia prostredníctvom trojrozmerného materiálu - ošatenia, detského nábytku, hračiek, školských pomôcok a pracovného náradia. Hmotnú kultúru detí a mládeže dopĺňajú fotografie a pásmo nahrávok slovesných prejavov, viažúcich sa k obdobiu detstva a mladosti. Ich prostredníctvom chceme priblížiť duchovnú kultúru detí a mládeže v minulosti.

Výstava je rozdelená do štyroch celkov. Prvé dva celky sú venované ranému detstvu a predškolskému veku. Tretí celok je venovaný obdobiu školskej dochádzky. Vo štvrtom celku je predstavený život mládeže, t. j. obdobie od ukončenia školskej dochádzky po odchod mládencov na vojenčírnu.

Narodenie

Narodenie dieťaťa bolo radostnou udalosťou v živote rodiny. V minulosti sa deti rodili doma. V predstavách detí ich prinášal bocian, vrana, alebo priplávali vodou v potoku z Tatier, adkial' ich poštopla koza (kamzík).

K radostným pocitom spojených s narodením dieťaťa sa viazali aj pocity úzkosti rodičov o budúcnosť ich potomka. Preto sa v tomto období stretávame s mnohými úkonmi, ktoré mali ochrániť dieťa pred rôznymi nečistými silami. Prvý kúpeľ mal okrem hygienickej funkcie aj magický význam.

Ďalšie obdobie v živote detí bolo spojené taktiež s množstvom úkonov a zákazov, ktorých dodržiavanie malo zabezpečiť zdravie dieťaťa. Do roka sa napríklad nesmeli dieťaťu strihať nechty, vlasy, aby sa mu týmto neskracoval život.

Detský odev

Prvým oblečením dieťaťa bola plienka, do ktorej dieťa zavinuli a uložili do perinky, ktorú silno okrutili povojníkom. Prvú košieľku dostalo dieťaťko keď sa už začalo pohybovať, samo sadat'. Oblečenie pre deti sa šilo zo starších, obnosených súčiastok odevu dospeľých. Pre obdobie od jeden a pol roka až do troch rokov je charakteristický odev košeľovitého typu, a to tak pre dievčatká, ako aj pre chlapcov. Vo veku 3 až 6 rokov sa tento odev dopĺňal niektorými súčasťami vrchného odevu. Chlapci

Dievčatko s koníkom

Foto: A. Vančová

Kojenecká košielka. - PM Poprad, inv. č. 6069

Foto: M. Baranová

Kolíska podnožová, Múzeum TANAP-u Tatranská Lomnica

Foto: M. Baranová - inv. č. 22 /E/ 1211

začali nosiť plátané gatky. Až v šiestich rokoch života (v minulosti aj neskôr) dostávali deti odev, ktorý bol totožný s odevom dospelých. V minulosti chodili deti väčšinou bosé. Prvú obuv dostávali ako 12-14 ročné. bola to jednoduchá obuv zhotovená doma. Na hlave nosili deti čepčky, často až do 3-5 rokov. Vlasy strihali deťom až keď dovŕšili 1 rok života (dávnejšie vo veku 7 rokov). Chlapcom strihali vlasy naokrúhlo okolo hlavy, zvyčajne podľa rajnice. Dievčatám splietali vlasy do vrkôčikov.

Detské kolísky

Pôvodné detské kolísky boli veľmi jednoduché. Boli to obdĺžnikové drevené debničky zavesené nad posteľou blízko matkinej hlavy. Vývojovo mladšie kolísky stáli na oblúkovitých podnožiach a podstavcoch. Počas prác v poli sa používali poľné kolísky zhotovené z troch žrdok a plátenej plachty.

Deti, ktoré vedeli už samostatne stáť, vkladali do drevených stolčekov jednoduchej konštrukcie zhotovených na tento účel. Na transport väčších detí používali štvorkolesové vozíky a dvojkoľesové traťáče.

Detské hry a hračky

S hrou sa stretávame u človeka už od najútlejšieho detstva. Už niekoľkotýždňové dieťa začína sa hrať so svojimi prŕstekmi a predmetmi, ktoré

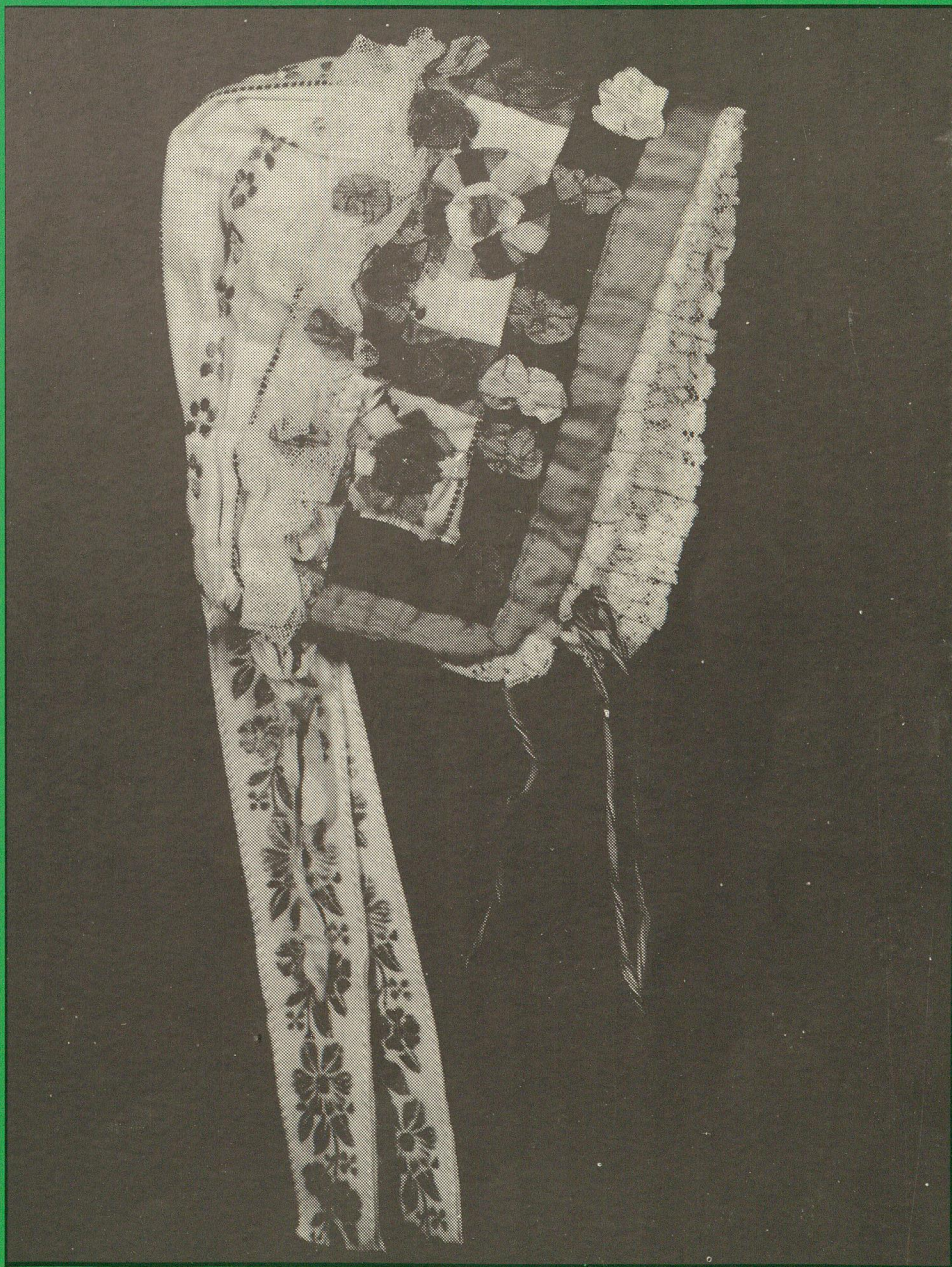
má v bezprostrednej blízkosti. Rozvíjanie tejto činnosti ďalej podporovali starší, (hlavne matka a stará matka), ale aj starší súrodenci, formou hry s dieťaťom (tápuškanie, mútenie masla, varenie kašičky a podobne).

Prvé hračky, s ktorými prišli deti v minulosti do styku, boli vyrobené z ľahko dostupných materiálov - dreva, hliny, textilu a pod. Ich výrobami bývali väčšinou samotní rodičia, ktorí zhotovovali hračky pre svoje deti. Hromadnejšia výroba hračiek začala až koncom 19. storočia.

Staršie deti zaplňali svoj voľný čas, často aj pri práci, (pasenie husí a dobytky) rôznymi kolektívnymi hrami na plátno, na slepú babu, na húsky a p.). Pri hrách používali rôzne pomôcky a predmety, ktoré našli vo svojom bezprostrednom okolí - kamene, hlina, drevo, prútie, kôra zo stromov a pod.

Práca detí a mládeže

Vo veku 6 až 7 rokov sa deti začali zapájať do jednoduchších prác v domácnosti (starostlivosť o mladších súrodencov, pasenie husí, dobytky a pod.). Syn sa čoraz väčšími pridržiaval otca, dcéra matky. 14 až 15-ročné dievčatá museli ovládať všetky základné ženské práce, o rok, o dvo starší mláďenci práce mužské. Dospievajúce deti sa v gazdovstve podieľali na všetkých poľnohospodárskych prácach a tak od jari do jesene mali málo času na spoločnú zábavu vo väčších kolektívoch. Intenzívnym spoločným

Datský čepček. PM Poprad, inv. č. 2085

Foto: M. Baranová

Dievčenské šatôčky. - PM Poprad, inv. č. 2098

Foto: M. Baranová

čenským životom žila mládež v zimnom období, na ktoré sa sústreďovala prevažná časť výročných zvykov. Najmä priadky boli príležitosťou ku každodennému stretávaniu sa. Priadky bývali v „kúdeľných chyžiach“, kde pri práci spojenej so spevom, tancom a hrami (visím, visím, holodovanie, hľadaj a bozkaj a pod.) sa dievčatá a mládenci zabávali.

Významným medzníkom v živote mládenčov bol odchod na vojenčinu. Pocity mládenčov, ale aj ich najbližších sú vyjadrené v mnohých regrútskych piesňach.

Literatúra:

Slovensko, Ľud - II. časť,
Bratislava 1975
Švorc, P.: Štrba, Košice 1979
Olejník, J.: Ľud pod Tatrami,
Martin 1978

Zástera dievčenecká, - PM Poprad, inv. č. 1304

Foto: M. Baranová

Koník na kolieskach, - PM Poprad, inv. č. 7/88

Foto: M. Baranová

Koledníci

Repro: M. Baranová

Ždiar, chlapci so sobotkami pred svätajánskym večerom

Repro: M. Baranová

Žďiar, hra na koňa

Repro: M. Baranová

Morena dievčiat z Vrbova

Repro: M. Baranová

OD KOLISKY PO REGRŪTA

Výstavu usporiada Podtatranské múzeum v Poprade
Libreto, scenár, zostavenie katalógu prom. etn. Anieľa Vančová

Fotografie Mária Baranová
Grafická úprava katalógu
Anton Földeš

Zbierky na výstavu zapožičali:
Múzeum TANAP-u v Tatranskej
Lomnici

Vlastivedné múzeum Spiša
v Spišskej Novej Vsi
Múzeum v Kežmarku
Podtatranské múzeum v Poprade

Katalóg vydalo: Podtatranské
múzeum v Poprade
Zodpovedný: PhDr. Peter Švorc,
riaditeľ múzea
Tlač: Duklianske tlačiarne, n. p.
Prešov, prev. Poprad

▲ Regrúti zo Štrby

Foto: M. Baranová

Poľná kolíska ▶

Repro: M. Baranová